

ISKORAK

CENTAR ZA PRAVA SEKSUALNIH
I RODNIH MANJINA

**IZVJEŠTAJ O RADU
UDRUGE ZA 2011.
GODINU**

Sadržaj

1. UVOD	3
2. PROGRAMI	4
3. JAVNO DJELOVANJE.....	15
4. ISTRAŽIVANJA	20
5. EDUKACIJA.....	23
6. PRAĆENJE KVALITETE RADA	26
7. VOLONTERI	27
8. PUBLIKACIJE.....	28
9. FINACIJE	30
10. OSTALO	31
11. POPIS LINKOVA	32

1. UVOD

U ovoj smo godini radili na osnaživanju LGBT zajednice u Splitu. Zajedno s našim vrijednim volonterima iz Splita te partnerskim organizacijama Kontrom i Domine organizirali smo prvi Split Pride te niz aktivnosti prije i nakon Split Pride-a.

11.lipnja 2011. održan je prvi **Split Pride**. Povorka je krenula u 14:30 s Đardina, ulicom Kralja Tomislava, Marmontovom ulicom te Rivom gdje je predviđen dvosatni program s govorima i zabavnim nastupima. Na prvom Split Pride-u sudjelovalo je oko 300 osoba. Veći dio sudionika bili su stanovnici Splita i okolice dok je 50 aktivista iz regije došlo organiziranim prijevozom iz Zagreba. Sudionike je osiguravalo oko 700 policajaca dok je na Rivi bilo oko 10 000 anti gay prosvjednika. Fotografije i video snimke nasilja prema sudionicima Split Pride-a objavljeni su ne samo u nacionalnim medijima već i u svjetskim medijima.

Nakon nasilja u Splitu uslijedila je velika potpora javnosti Split Pride-u i osuda nasilja prema LGBT osobama te je na **Zagreb Pride-u** koji se je održao tjedan dana poslije Split Pride-a, **18.lipnja 2011.**, došlo oko 4 000 sudionika što je najviše sudionika na LGBT Pride-u u Zagrebu unazad deset godina od kada se je i počeo održavati. Sudionici Split Pride-a bili su na Zagreb Pride-u te su nosili obilježje preživjelih s prvog Split Pride-a. Na taj smo način pokazali da se nećemo dati ustrašiti već da ćemo i u 2012 godini organizirati Split Pride.

Da je prošla godina bila puna izazova i uspješno odrađenih projekata pokazuje i RDS istraživanje u MSM populaciji u Zagrebu koje smo proveli u suradnji s Kolaborativnim centrom WHO-a za praćenje epidemije HIV-a, Medicinskog fakulteta u Zagrebu i Klinikom za infektivne bolesti «Dr. Fran Mihaljević», uz financijsku podršku Veleposlanstva Kraljevine Nizozemske u Zagrebu i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Tijekom 19 tjedana istraživanja uključilo se 402 ispitanika te je ukupno podijeljeno 1.206 kupona za uključenje. Preko 95% ispitanika je došlo po nalaze u odnosu na 78% ispitanika 2006. godine.

Prošle je godine realiziran i projekt "Zajedno za ravnopravnost LGBT osoba na radnom mjestu" u sklopu kojeg je i osmišljena nacionalna kampanja "**Prijavi diskriminaciju**" a dio te kampanje bio je i prvi rainbow tramvaj u Zagrebu. U sklopu projekta tiskane su sljedeće publikacije: '**Vodič o radnim pravima za LGBT osobe**', '**Nevidljivi radnici**' te '**Izveštaj o stanju ljudskih prava LGBT osoba na radnom mjestu**'. U sklopu projekta održano je 6 radionica za sindikalne povjerenike u Zagrebu, Bjelovaru, Osijeku, Puli, Zadru i Rijeci te je tim putem **educirano 130 sindikalnih povjerenikavezano** za suzbijanje diskriminacije po osnovama spolne orijentacije i rodnog identiteta. Partner na projektu bio je Savez samostalnih sindikata Hrvatske (SSSH).

2. PROGRAMI

2.1. Unaprjeđenje zdravlja

Program prevencije HIV/AIDS-a i SPB u populaciji muškaraca koji imaju spolne odnose s muškarcima (MSM), predložen od strane udruge Iskorak, svojim aktivnostima direktno nadopunjuje Nacionalni program prevencije HIV/AIDS-a te spada u prioritet suzbijanja HIV/AIDS infekcije. Predložene aktivnosti koje uključuju outreach (rad s korisnicima), dobrovoljno savjetovanje i testiranje, edukaciju i informiranje, bihevioralno i biološko istraživanje spolnog ponašanja MSM populacije direktno utječu na sprječavanje širenja HIV-a ali i spolno prenosivih bolesti u populacijama s rizičnim ponašanjem odnosno u MSM populaciji. Navedene aktivnosti su produkt višegodišnjeg angažmana udruge Iskorak i relevantnih stručnjaka iz područja HIV/AIDS-a i razvijene su u skladu sa željama i potrebama zajednice.

Muškarci koji imaju spolne odnose s drugim muškarcima su grupa s povećanim rizikom infekcije HIV-om te spolno prenosivim bolestima. Navedenoj tvrdnji pridonosi institucionalna diskriminacija i stigmatizacija koja povećava njihov strah u zdravstveni sustav općenito, javna stigmatizacija i diskriminacija koja ih dodatno tjera u skrivanje svoje seksualnosti. MSM populacija, zbog navedenih razloga, spada u tzv. "hard to reach population" koja se rijetko testira na HIV i spolno prenosive bolesti, često prakticiraju rizičan nezaštićen spolni odnos, rijetko koriste zdravstvenu zaštitu i usluge javnog zdravstva iz straha otkrivanja njihove seksualnosti kao i povjerljivosti njihovih podataka o HIV statusu. Posljedica navedenog je da 82% od novoinficiranih HIV-om u 2010. godini (74% u 2009.) su pripadnici MSM populacije.

Također iz navedenih podataka može se zaključiti da postoji nedostatak sustavne edukacije MSM populacije kako o spolno prenosivim bolestima, tako i o mogućnostima testiranja te na poslijetku liječenja na iste. Navedeni podatak ukazuje na trend rizičnog spolnog ponašanja u MSM populaciji koji vodi ka povećanom riziku transmisije HIV-a i spolno prenosivih bolesti unutar ove subpopulacije.

Program prevencije HIV-a i ostalih SPB u MSM populaciji uključuje individualne intervencije od strane udruge s distribucijom besplatnih kondoma, lubrikanata, informativnih i edukativnih brošura te savjetovanjem i podrškom MSM osobama. Namjera ovih intervencija je izgradnja vještina u korištenju kondoma i lubrikanata, informiranje i educiranje o HIV-u i spolno prenosivim bolestima kao i o načinima testiranja i liječenja. Program se provodi na javnim mjestima gdje se okupljaju pripadnici MSM populacije kao i u zatvorenim mjestima poput sauna, barova i klubova te na internetu. Dio programa outreacha se provodi uz pomoć članova udruge u drugim gradovima Hrvatske poput Osijeka, Splita i Rijeke.

U provedbi outreach programa imali smo 6393 intervencija od čega 90% u Zagrebu, dok ostalih 10% u drugim gradovima. Provedbom RDS istraživanja ostvarili smo i 402 testiranja (klijenata) koji su se testirali na HIV, Sifilis, Gonoreju, Klamidiju,

Hepatitis A/B/C, Herpes na Klinici za infektivne bolesti "Dr. Fran Mihaljević". Ukupno je diseminirano 6788 prezervativa, 3126 lubrikanata, 1789 komada promotivnog i edukativnog materijala (brošure, priručnici, letci).

2.2. Savjetovanje i podrška

Program savjetovanja i podrške za pripadnike/ce seksualnih i rodni manjina u 2011. godini obuhvaća usluge stručne i peer podrške u području psihologije, seksualnosti i zdravlja. Stručna i peer podrška odvijala se većinom putem interneta i telefona te u prostorijama udruge. Na internetu djeluje web stranica www.savjetovaliste.com koja je povezana sa svim medijskim projektima udruge Iskorak na kojoj korisnici mogu postaviti pitanje dežurnim savjetnicima. Također stranica omogućuje pristup savjetnicima u realnom vremenu u predviđenim terminima.

Osim web stranice uslugama savjetovališta je bilo moguće pristupiti putem telefona 095 444 00 40 svakim radnom danom od 12-16 sati.

U 2011. nastavili smo rad na sustavu za prihvatanje i odgovaranje na pitanja koristeći "Basecamp" online aplikaciju. Svaki savjetnik i volonter na ovaj način je povezan u sustav s korisničkim imenom i lozinkom, te može pratiti koja pitanja su mu dodijeljena i odgovarati na ista. Na ovaj način voditelj savjetovališta ima pregled na aktualnim ali i arhiviranim pitanjima i korespondencijom s klijentima savjetovališta.

Stručno savjetovanje putem on-line savjetovalista (www.savjetovaliste.com) predvodili su stručni suradnici udruge dr.sc. Branko Kolarić dr.med. i mr.sc. Iva Žegura prof. psihologije. Za rad u savjetovalištu se tokom godine prijavilo 15 volontera i volonterki od čega je njih 8 bilo aktivno tijekom godine. Nažalost, interes volontera za rad u savjetovalištu je veći nego što to dopuštaju kapaciteti programa i udruge.

U 2011. godini ostvareno je putem programa savjetovanja i podrške ukupno 287 savjeta i stručne podrške u sklopu savjetovališta.

Stručno savjetovanje tijekom godine je imalo 33 klijenata s 98 intervencija pružanja stručne psihološke podrške. Ukupno 402 klijenta sudjelovala su na stručnom psihološkom savjetovanju u prostorijama udruge te na istraživačkom mjestu na "Klinici za infektivne bolesti "Dr. Fran Mihaljević". Udruga je u 2011. godini ostvarila manji kapacitet pružanja usluga savjetovanja i podrške u prostorima udruge zbog nedostatka financijskih sredstava za stručno savjetovanje i podršku, dok se ukupni kapacitet i obuhvat klijenata povećao zbog istraživačkog projekta na Klinici za infektivne bolesti "Dr. Fran Mihaljević".

2.3. Online mediji

Gay.hr je važan neprofitni medijski projekt na Hrvatskom internet prostoru još od 2002. godine. Projekt Gay.hr je u 2011. godini održao stabilnost i kontinuiranost u radu unatoč neprepoznavanju od strane Zaklade za razvoj civilnog društva ali i

drugih donatora iz područja kulture osim Ureda za mlade Grada Zagreba. Razlog tome je još uvijek netransparentan način financiranja neprofitnih medijskih projekata ali i ne poznavanje problematike i potreba neprofitnih medijskih projekata.

Glavni urednik gay.hr-a u 2011. godini bio je Tomislav Mihić. Posjećenost stranice je konstantna cijele godine. Ostvareno je ukupno 44 000 jedinstvenih posjeta stranici, te je udvostručeno vrijeme kojeg korisnici provedu na stranici. Gay.hr ima bazu od 22 000 registriranih članova od čega je 9 000 registriranih članova MSM.

Iskorak je također prisutan i na najvećoj socijalnoj mreži na svijetu facebook.com. Fan stranice (fan page) Gay.hr i Iskorak imaju više od 2 500 podržavatelja, a sadržaj sa Gay.hr stranice se redovito osvježuje i na facebook.com fan stranici.

Stranica udruge, www.iskorak.org, ostvarila je u 2011. godini ukupno 24 500 jedinstvenih posjetitelja. Statistika je konstantna čitave godine osim u vrijeme provedbe pojedinih kampanja kada posjećenost stranici skoči i do 100%. Stranica je obnovljena početkom godine i sadrži informacije o radu udruge, našim projektima i programima, sve publikacije u digitalnom obliku (flash i PDF verzija), informacije o pravnoj podršci te coming out procesu. Također stranica sadrži informacije o našim javnim kampanjama s linkovima na pojedine mikro-stranice kampanja te linkove na druge medijske projekte. Stranica je višejezična i moguće je jednim klikom prevesti na dvadesetak jezika dostupnih preko google translatora.

Zbog nedostatka financijskih sredstava za održavanje i ažuriranje web stranice u drugoj polovici 2010. godine zatvorena je nacionalna HIV/AIDS web stranica AIDS.hr. Nažalost Nacionalni program prevencije HIV/AIDS-a još uvijek ne prepoznaje važnost informiranja i educiranja stanovništva na temu HIV/AIDS-a jer osim AIDS.hr na internetu ne postoje ili postoje djelomične informacije o transmisiji HIV/AIDS-a i spolno prenosivih infekcija.

Stranica je ponovno otvorena početkom 2011. godine s novim sadržajima za čiju ponovno realizaciju su zaslužni volonteri i zaposlenici udruge.

2.4. Pravna pomoć i zagovaranje

Lezbijska grupa Kontra i Iskorak – grupa za promicanje i zaštitu različitih spolnih usmjerenja započele su suradnju na području javnog zagovaranja u proljeće 2002. godine, što je ujedno i početak intenzivnijeg zagovaranja za zaštitu prava LGBT osoba (lezbijke, gejevi, biseksualne i transrodne osobe) u hrvatskom pravnom sustavu.

Kao pozitivan pomak u zaštiti prava LGBT osoba u Republici Hrvatskoj u 2011. godini izdvajamo usvajanje novog Kaznenog zakona. Lezbijska grupa Kontra i Iskorak kao organizacije koje se bave direktnim radom sa strankama – žrtvama zločina iz mržnje, još od 2005. godine aktivno su se zalagale za uvođenje definicije zločina iz mržnje u hrvatsko zakonodavstvo. Na našu inicijativu, podržanu od strane Srpskog demokratskog foruma i Ženske mreže Hrvatske, 2006. godine uvrštena je

definicija „zločina iz mržnje“ u Kazneni zakon te se omogućilo sudovima da prilikom odmjeravanja kazne za kazneno djelo, kao otegotnu okolnost uzmu činjenicu da je djelo počinjeno iz mržnje.

Nakon što je objavljeno u medijima da Vlada kreće u izradu novog prijedloga Kaznenog zakona, 2010. godine uključile/-i smo se ponovo u javnu raspravu vezano za bolje definiranje zločina iz mržnje kroz kazneno zakonodavstvo. U suradnji s udrugama za zaštitu prava nacionalnih i etničkih manjina Srpskim demokratskim forumom i Boljom budućnosti, radnoj skupini smo dostavile/-i prijedlog za poboljšanje zakonskog reguliranja zločina iz mržnje koji smo izradile/-i na temelju iskustva rada na konkretnim slučajevima.

Novi **Kazneni zakon (NN br. 125/11)** usvojen je od strane Hrvatskog sabora 24. listopada 2011. godine. Prijedlog naših organizacija je usvojen i poboljšano je zakonsko uređenje zločina iz mržnje. Novim Kaznenim zakonom je definiran zločin iz mržnje kao otegotna okolnost, ali i kvalificirani oblik pojedinih kaznenih djela, poput tjelesne ozljede, teške tjelesne ozljede i drugih djela koja se često javljaju na štetu pripadnika/-ca marginaliziranih skupina. Također, na naš prijedlog u definiciju zločina iz mržnje uveden je rodni identitet, a sve odredbe Kaznenog zakona koje se primjenjuju na bračne i izvanbračne partnere i njihovu djecu, imaju se na jednak način primjenjivati i na istospolne partnere i njihovu djecu.

Novi Kazneni zakon stupit će na snagu 1. siječnja 2013. godine. Pozdravljamo novi Kazneni zakon kao korak naprijed u suzbijanju zločina iz mržnje, ali istovremeno upozoravamo da zakonske odredbe ništa ne znače ukoliko ne zažive u praksi.

Napadi motivirani mržnjom imaju za uzrok osjećaj opće nesigurnosti među pripadnicima manjina i visoko stigmatizirajući učinak. Posljednjih godina bilježimo povećan broj osoba koje su bile spremne javno progovarati o svom iskustvu diskriminacije ili nasilja na temelju spolne orijentacije. Ipak, potrebno je naglasiti da velika većina osoba koje su doživjele diskriminaciju i nasilje nikada ne prijavi takve incidente zbog nepovjerenja u hrvatski pravni sustav i straha od razotkrivanja njihove spolne orijentacije ili rodnog identiteta.

Kao najnegativniji događaj u 2011. godini ocjenjujemo propust državnih institucija da spriječe nasilje na prvom Split Pride-u, te izostanak sankcioniranja odgovornih osoba u Vladi i Ministarstvu unutarnjih poslova. Kontra, Iskorak i Domine, kao organizatori Split Pride-a, višestruko su obavještavale/-i MUP i Općinsko državno odvjetništvo u Splitu prije okupljanja o pozivima na linč, govoru mržnje i prijetnjama, te pozivima na nasilno okupljanje protiv Split Pride-a u Marmontovoj ulici u obliku grafita i letaka, te Facebook stranica. Prijetnje su dokumentirane fotografijama i linkovi na Facebook stranice su dostavljeni Općinskom državnom odvjetništvu u Splitu. Također, udruga Domine je prijavila prijetnje i pokušaj provaljivanja u njihov prostor. Od Grada Splita i MUP-a smo tražili/-e uklanjanje grafita kojima se pozivalo na nasilje, međutim, oni nisu uklonjeni. Od MUP-a smo zatražile/-i informaciju da li se organizira protuprosvjed, ali odgovor čak ni do dana objave ovog izvještaja nismo dobili.

Bez ikakve sumnje je da su namjerno učinjeni veliki propusti vezano za praćenje organizacije i sprečavanje organiziranja nasilnika, te da MUP i gradonačelnik nisu djelovali u okviru svojih ovlasti kako bi spriječili nasilje. 11. lipnja 2011. godine prvi Split Pride je nasilno prekinut, uslijed čega nam je povrijeđeno pravo na javno okupljanje. Cijelo vrijeme smo bili/-e izloženi masi koja je bacala eksplozivna sredstva - petarde, bengalke, topovske udare, suzavac, te veće i manje kamenje, plastične vrećice s izmetom, pepeljare i ostale objekte za cijelo vrijeme povorke i na Rivi gdje je predviđeno okupljanje. Nasilnici su neposredno do povorke držali ruke u fašističkom pozdravu i vikali "Ubij pedera" i "Morate umrijeti" gotovo po dužini cijele rute. Kad je povorka uspjela stići do mjesta okupljanja, napadi su se nastavili. Zatražile/-i smo evakuaciju, a policija je tek nakon više od sat vremena od trenutka kada smo stigli na Rivu uklonila nasilnike i evakuirala sudionike Pride-a.

Policija je morala vidjeti da okupljeni nasilnici drže kamenje, eksplozivna sredstva i druge objekte. Međutim, policijskim službenicima očito je dano naređenje da se ruta povorke ne oslobodi od nasilnika čak ni kad je postalo očito da će do nasilja doći, pa ni onda kada je do nasilja došlo.

U odgovoru na naš upit o tome da li je provedena istraga u Ministarstvu unutarnjih poslova s obzirom na propuste u osiguranju javnog okupljanja Split Pride, MUP je odgovorio da propusta nije bilo. S obzirom na navedeno, sudionice/-i Split Pride-a kojima je povrijeđeno Ustavom i Europskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava zajamčeno pravo na javno okupljanje zajedno su podnijeli/-e individualne tužbe protiv Republike Hrvatske primjenom Zakona o suzbijanju diskriminacije kojima tražimo utvrđenje diskriminacije.

Dana 1. prosinca 2011. Europski parlament usvojio je rezoluciju o pridruživanju Hrvatske Europskoj uniji. U tekstu rezolucije Europski parlament je izrazio duboku zabrinutost zbog nasilja nad sudionicima Split Pride-a 11. lipnja 2011. godine i činjenice da hrvatske vlasti nisu zaštitile sudionike. Također, pozvao je hrvatske vlasti da istraže i procesuiraju počinjene zločine i razvije strategije za sprečavanje sličnih incidenata u budućnosti.

Naglašavamo da je nakon pritiska od strane međunarodnih institucija i medija, Zagreb Pride koji je održan tjedan dana nakon prvog splitskog Pride-a, održan prvi puta od 2006. godine bez nasilnih incidenata. Sramotno je da se pravo na javno okupljanje, koje spada u osnovna ljudska prava, u Republici Hrvatskoj uskraćuje LGBT osobama zbog nedostatka političke volje u državnim institucijama, te njegovo ostvarenje zavisi od količine političkog pritiska od strane međunarodnih institucija i medija.

ZAKON O OSOBNOM IMENU I DRŽAVNIM MATICAMA

Nacrte Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o državnim maticama i Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osobnom imenu izradile/-i smo i predstavile/-i ih državnim institucijama i političkim strankama na okruglom stolu pod nazivom „Pravo na poštovanje privatnog života” dana 19. siječnja 2010. godine.

Okruglom stolu su prisustvovala/-i Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, predstavnik Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija, predstavnik Odbora za ljudska prava Hrvatskog sabora i Socijaldemokratske partije i predstavnik Hrvatske narodne stranke. Nakon okruglog stola SDP je uputio prijedloge zakona u proceduru.

Prijedlozi su sadržavali zaštitne mehanizme kojima bi se osiguralo da se zahtjev za promjenom imena ne objavljuje na oglasnoj ploči u nadležnoj općini, te da promjene spola i imena nisu vidljive na rodnom listu osobe. Također bi se omogućilo osobama koje nisu prošle kroz cijeli postupak promjene spola da promijene podatke na dokumentima, što je posebno značajno zbog zaštite ljudskih prava djece i maloljetnika koji se nalaze u postupku promjene spola ponekad i više godina, ali ne mogu postupak dovršiti zbog svoje dobi.

Na sramotnoj raspravi u Hrvatskom saboru o Zakonu o državnim maticama i Zakonu o osobnom imenu koja je održana 9. prosinca 2010. (do koje je došlo samo igrom slučaja jer su sve točke dnevnog reda ispremišane u zadnji tren), samo četvero zastupnika se javilo za riječ. Rasprava o ljudskim pravima transrodnih osoba nije zanimala gotovo nikoga u Hrvatskom saboru. Hrvatski sabor je odbio usvojiti izmjene Zakona o državnim maticama i Zakona o osobnom imenu i tako zaštititi pravo na zaštitu privatnog života transrodnih osoba na sam Međunarodni dan ljudskih prava 10. prosinca 2010. godine.

U studenom 2011. godine Ministarstvo zdravstva RH donijelo je pravilnik vezano za promjenu osobnih podataka u dokumentima za transrodne osobe. Usvajanje Pravilnika je bila direktna posljedica pritiska na državne institucije da se riješi problem zaštite privatnosti transrodnih osoba, koji je stvoren kroz slučaj maloljetne transrodne osobe (vidjeti u opisima slučajeva).

Međutim, navedeni pravilnik ne može i ne rješava probleme s kojima se transrodne osobe susreću vezano za promjenu podataka o imenu i spolu u dokumentima. Pravilnikom nisu riješeni problemi vezano za objavu zahtjeva za promjenom imena na oglasnoj ploči, kao ni problem vidljivosti promjene podataka u rodnom listu. Onaj dio problema kojim se bavi pravilnik - mogućnost promjene podataka u osobnim dokumentima (iako bi ona i dalje bila vidljiva u rodnom listu!) prije završene operacije promjene spola također nije jasno uređen, a procedura je besmislena i namjerno zakomplicirana, pa je pitanje hoće li ikada biti upotrebljen.

Kontra i Iskorak organizirale/-i su 22. studenog 2011. godine na Međunarodni dan borbe protiv transfobije javnu akciju pred Hrvatskim saborom. Simbolično smo bacile/-i ružičaste poveze s očiju i javno zatražile/-i od slijedeće Vlade i Hrvatskog sabora zakonske izmjene koje bi omogućile transrodnim osobama pravnu sigurnost, zaštitu prava na privatnost, te dostojanstven život.

OBITELJSKI ZAKON

Nakon prvih presuda Europskog suda za ljudska prava u korist istospolnih parova – Salgueiro da Silva Mouta protiv Portugala (1999., roditeljstvo) i Karner protiv Austrije (2003, pravo na nasljeđivanje, stanodavstvo), u 2010. godini donesene su prve presude u kojima je Sud potvrdio da se istospolne zajednice smatraju obitelji prema Europskoj konvenciji o ljudskim pravima (Schalk i Kopf protiv Austrije, P.B. i J.S. protiv Austrije).

Važećim Obiteljskim zakonom (NN br.116/03, 17/04, 136/04 i 107/07; u daljnjem tekstu OZ) uređuje se brak, odnosi roditelja i djece, posvojenje, skrbništvo, učinci izvanbračne zajednice žene i muškarca, te postupci nadležnih tijela u svezi s obiteljskim odnosima i skrbništvom. OZ u čl. 5. definiše brak kao zakonom uređenu zajednicu muškarca i žene.

Zakon o istospolnim zajednicama (NN, br. 116/03; u daljnjem tekstu ZIZ) uređuje minimalni pravni učinak koji se odnosi na pravo na uzdržavanje, pravo na uređenje imovinsko-pravnih odnosa partnera te predviđa zabranu diskriminacije po osnovi istospolne zajednice ili činjenice homoseksualne orijentacije. Odredbe ZIZ preuzete su iz OZ i u nekim segmentima su preformulirane, dok se na temelju istospolne zajednice ne mogu ostvariti druga prava koja, bilo da proizlaze iz braka bilo izvanbračne zajednice, nalaze svoje uređenje u drugim zakonskim rješenjima. Iako formalno čl. 21. ZIZ sadrži zabranu diskriminacije po osnovi istospolne zajednice, čini se kako ona ne predstavlja dovoljnu pravnu osnovu za primjenu drugih zakona. Brojna prava iz drugih zakona primjenjuju se na bračne i izvanbračne drugove, a nedostatak primjene i u odnosu na istospolnu zajednicu govori u prilog tvrdnji da je riječ o diskriminativnoj praksi.

Lezbijska grupa Kontra i Iskorak - centar za prava seksualnih i rodnih manjina organizirale su na Međunarodni dan ljudskih prava, 10. prosinca 2010. godine okrugli stol s temom "Pravo na zaštitu obiteljskog života istospolnih parova". Na okruglom stolu po prvi puta smo predstavile/-i javnosti nacrt zakonskog prijedloga čiji je cilj zaštita obiteljskog života istospolnih parova – nacrt Prijedloga izmjena i dopuna Obiteljskog zakona.

Predloženo je uvođenje dva instituta – istospolne zajednice i neregistrirane istospolne zajednice, izjednačenih u pravima i obvezama s brakom i izvanbračnom zajednicom, kojima bi se osigurala zaštita obiteljskog života za istospolne parove.

Na predstavljanju prijedloga izmjena i dopuna Obiteljskog zakona javnosti, sudjelovali su predstavnici/-ce Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstva vanjskih poslova, Ureda za ljudska prava Vlade RH, Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH, Odbora za ljudska prava Hrvatskog sabora, te Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova. Predstavnik SDP-a izrazio je podršku prijedlogu.

Sam prijedlog izmjena Obiteljskog zakona izrađen je nakon sastanaka s političkim strankama, ponajviše sa SDP-om. Naime, predstavnici SDP-a su na sastancima s udrugama Kontra i Iskorak, potvrdili da će predložiti izmjene Obiteljskog zakona u Hrvatskom saboru. Međutim, iako je predstavnik SDP-a izrazio podršku na okruglom stolu, nakon toga stranka nije uputila prijedlog izmjena Obiteljskog zakona u proceduru, s objašnjenjem da «nije dobro vrijeme jer su izbori preblizu», ali da će svakako predložiti izmjene ukoliko dođu na vlast. Identično objašnjenje dobiveno je i na sastanku s Hrvatskom narodnom strankom.

Ubrzo nakon toga, priopćeno je udrugama da se SDP neće ipak zalagati za izmjene Obiteljskog zakona, međutim da je moguće da će se zalagati za neka druga zakonska rješenja koja bi mogla smanjiti diskriminaciju istospolnih parova, iako ne u jednakom opsegu.

Pravo na zaštitu obiteljskog života istospolnih parova bilo je također tema prvog Split Pride-a 2011. godine, a podršku temi i pravu na javno okupljanje LGBT osoba u Splitu nije dala ni Vlada, a ni zastupnici oporbenih stranaka, upravo radi predstojećih parlamentarnih izbora.

Podršku pravu na zaštitu obiteljskog života dao je jedino predsjednik RH Ivo Josipović putem dopisa koji je uputio organizatorima Split Pride-a, te posjetom udruzi Domine u Splitu. U dopisu predsjednika RH između ostaloga stajalo je: «Kao jedan od temelja svoga predsjedničkog programa istakao sam borbu za ljudska prava i zabranu svake diskriminacije. Snažno se protivim diskriminaciji istospolnih obitelji, na koju želite upozoriti svojim ovogodišnjim skupom.»

Budući da ni jedna politička stranka nije izrazila podršku za rješavanje problema diskriminacije istospolnih parova, udruge Kontra i Iskorak odlučile su predati prijedlog za ocjenu ustavnosti Obiteljskog zakona Ustavnom sudu Republike Hrvatske.

ZAKON O STRANCIMA

U listopadu 2011. godine Vlada Republike Hrvatske uputila je u saborsku proceduru prijedlog Zakona o strancima. Navedeni Prijedlog Zakona uređivao je između ostaloga boravak stranca u Republici Hrvatskoj u svrhu spajanja obitelji, te u članku 56. definirao kao članove uže obitelji bračne drugove i osobe koje su u izvanbračnoj zajednici, te njihovu maloljetnu djecu, dok su osobe koje žive u istospolnoj zajednici i njihova maloljetna djeca bile/-i isključene/-i iz te definicije, te im je uskraćeno pravo na spajanje obitelji.

Organizacije Kontra i Iskorak zatražile su od Vlade RH da u novi Prijedlog Zakona o strancima uvrsti amandmane kojima bi se ukinula diskriminacija istospolnih parova u pogledu prava na spajanje obitelji. Nacrt prijedloga amandmana koji ima za cilj ukinuti diskriminaciju istospolnih parova u pogledu prava na spajanje obitelji upute/-i smo u listopadu 2011. godine Vladi RH i Hrvatskom Saboru.

Podršku za prijedloge amandmana zatražile/-i smo od Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, Ureda za ljudska prava Vlade RH, Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH, Odbora za ravnopravnost spolova i Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora.

Nažalost, Vlada RH i Hrvatski sabor, već prema uobičajenoj praksi ignoriranja problema diskriminacije istospolnih parova, nisu usvojili predložene amandmane.

ZAKON O JAVNOM OKUPLJANJU

Dana 10. prosinca 2007. godine na Međunarodni dan ljudskih prava u suradnji s organizacijama civilnog društva (Srpski demokratski forum i članice Ženske mreže Hrvatske) udruge Iskorak i Kontra podnijele su prijedlog za ocjenu ustavnosti Zakona o javnom okupljanju.

Odredbama toga Zakona građanima se zabranjuje javno okupljanje unutar 100 metara od zgrade Hrvatskog sabora, Ustavnog suda i Vlade. Temeljem te odredbe pokrenut je i prekršajni postupak protiv aktivista/-ica Kontre i Iskoraka jer su u sklopu nacionalne kampanje „Nismo homofobični, ali...“ dijelili letke saborskim zastupnicima ispred zgrade Hrvatskog sabora.

Dana 10. travnja 2008. godine Kontra i Iskorak uputili su podnesak Ustavnom sudu Republike Hrvatske vezano za prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti Zakona o javnom okupljanju s Ustavom RH. Podnesak je sadržavao informacije o javnom okupljanju na Trgu sv. Marka koje je organizirala Vlada RH (javno okupljanje povodom dolaska predsjednika Sjedinjenih Američkih Država u Republiku Hrvatsku).

Dana 6. srpnja 2011. godine mediji su objavili da je Ustavni sud donio jednoglasnu odluku o ukidanju tri članka Zakona o javnom okupljanju koja se odnose na zabranu okupljanja na Markovom trgu i na mjestima na kojima zasjeda Vlada i Predsjednik RH.

Zabrana okupljanja trenutno je ukinuta za sve prostore na kojima zasjedaju Vlada i Predsjednik RH, osim za Markov trg. Za ukidanje zabrane okupljanja na Markovom trgu dan je rok koji ističe u srpnju 2012. godine.

Kontra i Iskorak u izjavi za javnost 6. srpnja 2011. pozdravile su odluku Ustavnog suda. Smatramo da je sud dao važnu poruku hrvatskoj javnosti i vlasti vezano za poštivanje prava na javno okupljanje i važnosti zaštite ljudskih prava općenito.

Argumenti iz podneska, koji smo uputili Ustavnom sudu nakon okupljanja za doček američkog predsjednika Georgea Busha na Markovom trgu, a u kojem ukazujemo na nejednako postupanje jer je javno okupljanje Kontri na istom trgu zabranjeno, prema izjavi glasnogovornika, koristio je Ustavni sud u obrazloženju presude.

ZAKON O PUČKOM PRAVOBRANITELJU

U 2011. godini osnovana je radna skupina u Ministarstvu pravosuđa (u kojoj su bili predstavnici Ureda za ljudska prava Vlade, Ministarstva uprave, Ureda pučkog pravobranitelja, Pravnog fakulteta u Zagrebu, Centra za mirovne studije i Centra za ljudska prava) s ciljem izrade novog prijedloga Zakona o pučkom pravobranitelju. Radna skupina je izradila prijedlog Zakona o pučkom pravobranitelju koji je predvidio ukidanje ureda posebnih pravobranitelja/-ica. Posebni pravobranitelji/-ice nisu bili uključeni u rad radne skupine, niti informirani o njenom postojanju.

Nevladine organizacije koje se bave pravima žena, LGBT osoba, djece i osoba s invaliditetom nisu bile uključene u rad radne skupine. Javnost nije bila obaviještena o postojanju radne skupine, ni o sadržaju prijedloga zakona. Udruge su saznale za postojanje radne skupine na neformalan način, preko jednog od članova radne skupine.

Odmah nakon što su navedene informacije došle do organizacija civilnog društva, izdano je više priopćenja za javnost u kojima se tražilo povlačenje prijedloga Zakona iz hitne procedure i očuvanje ureda posebnih pravobranitelja/-ica (Vijeće za djecu, Ženska mreža Hrvatske, sindikalne ženske grupe, CESI, itd.).

Dana 13. travnja 2011. godine na apel Ženske mreže Hrvatske i udruga Iskorak i Kontra, članovi Europskog parlamenta – Eva Britt-Svensson, predsjednica Odbora za prava žena i rodnu ravnopravnost Europskog parlamenta, Edit Bauer, koordinatorica Odbora za prava žena i rodnu ravnopravnost Europske pučke stranke, Britta Thomsen, koordinatorica Odbora za prava žena i rodnu ravnopravnost Saveza demokrata i socijalista, Marije Cornelissen, koordinatorica Odbora za prava žena i rodnu ravnopravnost Europskog saveza zelenih i Ulrike Lunachek i Michael Cashman predsjednici Intergrupe za prava LGBT osoba Europskog parlamenta, uputili su dopis Vladi RH i povjereniku za proširenje Stefanu Fuleu vezano za ukidanje Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

Zakon o pučkom pravobranitelju donesen je na 24. sjednici Hrvatskog sabora 21. listopada 2011. (76 glasova “za”, 1 “suzdržan”). Budući da se ne radi o većini kakva je potrebna za donošenje organskog zakona, najavile/-i smo u javnosti da ćemo podnijeti zahtjev za ocjenu ustavnosti donošenja ovog zakona.

PРАВNA POMOĆ

Nasilje i diskriminacija motivirani spolnom orijentacijom ili rodnim identitetom su i dalje česte pojave u hrvatskom društvu. Oblici nasilja različiti su, od psihičkog, verbalnog do fizičkog nasilja. Gorući problem i dalje je strah žrtava koje ne prijavljuju doživljeno nasilje zbog moguće stigmatizacije okoline. LGBT osobe u velikom broju slučajeva nisu upoznate sa svojim pravima, niti s mehanizmima zaštite tih prava. Nemaju povjerenja u državne institucije, osobito u policiju, čiji službenici kontinuirano postupaju na diskriminativan način prilikom tretiranja slučajeva diskriminacije i nasilja nad LGBT osobama. Upravo je zbog toga stvaran broj slučajeva nasilja i

diskriminacije nemoguće procijeniti, a donedavno su slučajevi koji dođu do procesuiranja bili isključivo slučajevi nasilja nad aktivistkinjama i aktivistima.

Ipak, upravo na tom području proteklih godina bilježimo određene pomake. Žrtve nasilja i diskriminacije sve se češće obraćaju nevladinim organizacijama za pomoć, a imale smo i slučajeve u kojima su žrtve otvoreno progovorile o nasilju koje su proživjele u javnosti. Sve to svjedoči o činjenici da se LGBT osobe sve više interesiraju za svoja prava i odlučuju se njima koristiti.

Također, potrebno je napomenuti da se u posljednjih nekoliko godina bilježe 4 slučaja u kojima je provedena istraga i sankcionirani počinitelji, međutim radilo se o iznimkama, slučajevima koji su od samog početka bili izuzetno medijski eksponirani, uz podršku i pravnu pomoć nevladinih organizacija i angažman Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (slučaj napada na državljane Kosova nakon Pride-a u 2008. godini, slučaj napada na Nevena Rauka u 2009. godini, te slučaj napada na mladiće ispred gej kluba i slučaj napada na Gorana Hadžića u 2010. godini).

Kako bismo pomogle/-i boljem sankcioniranju diskriminacije osnovale/-i smo zajednički Pravni tim Iskoraka i Kontre 2002. godine čije aktivnosti uključuju pružanje direktne pravne pomoći LGBT osobama, te javno zagovaranje za zakonske promjene. Također redovito izdajemo publikacije kojima informiramo LGBT populaciju o njihovim pravima i zakonima Republike Hrvatske.

Više o radu i pojedinačnim slučajevima Pravnog tima Iskoraka i Kontre u 2011. godini možete pročitati u **Izveštaju o stanju ljudskih prava LGBT osoba u 2011. godini u Republici Hrvatskoj** kojeg možete skinuti u .pdf formatu na web stranicama www.kontra.hr i www.iskorak.hr.

3. JAVNO DJELOVANJE

3.1. Split Pride 2011

13. siječnja 2011 udruge Iskorak, Kontra i Domine održali su konferenciju za medije gdje su najavili prvi Split Pride. Na konferenciji za medije govorilo se o temi Split Pride-a. Tema Split Pride-a bila je pravo na zaštitu obiteljskog života istospolnih parova te smo ujedno i predstavili slogan Pride-a koji je glasio 'Različite obitelji, ista prava'. Također smo najavili aktivnosti za LGBT zajednicu u Splitu koje su održavane svakog mjeseca do samog Pride-a koji je najavljen 11.lipnja 2011. Čak i prije konferencije mediji su bili jako zainteresirani za Split Pride. Od siječnja 2011 pa sve do 11.lipnja sastajali smo se s volonterima dva puta mjesečno. Sastajali smo se u udruzi Domine te dogovarali se oko LGBT aktivnosti i Split Pride-a. **11.veljače 2011.** organizirali smo projekciju filma 'The Times of Harvey Milk' u INFO ZONI. Nakon projekcije otvorili smo diskusiju o aktivizmu te o potrebitosti održavanja Pride-ova. **11.ožujka 2011.** organizirali smo projekciju filma 'Itty Bitty Titty Committee' u INFO ZONI i diskusiju nakon projekcije.

16.ožujka 2011. predsjednik RH, dr. Ivo Josipović, primio je predstavnike Iskoraka i Kontre. Tom prilikom upoznali smo predsjednika s problemima s kojima se susreću LGBT osobe u Splitu, s problemima oko organizacije prvog Split Pride-a te s problemima istospolnih parova u RH. **30.ožujka 2011.** predsjednik Josipović posjetio je udругu Domine u Splitu te je tom prilikom još jednom izrazio svoju podršku organizatorima Split Pride-a i temi Split Pride-a. Tom prilikom predsjednik je izjavio 'Bilo mi je zadovoljstvo doći u udругu Domine i pružiti podršku organizaciji Split Pride-u jer ovi aktivisti rade vrijedan posao u promicanju ljudskih prava'. Prostor udruge Domine bio je metom napada zbog njihova sudjelovanja u organizaciji Split Pride-a.

12.travnja 2011. otvorili smo izložbu 'Različite obitelji, ista ljubav' u INFO ZONI. Izložba je proizašla iz kampanje ILGA-Europe a koja se sastojala od postera i plakata distribuiranih diljem Europe 2008. i 2009. godine. Od 2010. godine izložba putuje po europskim zemljama kako bi dodatno podigla svijest o potrebi za jednakim pravima na obiteljski život bez obzira na nečiju seksualnu orijentaciju ili rodni identitet. To je ujedno i centralna poruka ove izložbe. Izložba se sastoji od 12 portreta različitih obitelji kojima je jedno zajedničko – a to je ljubav. Prilikom otvaranja izložbe puštena je [video poruka](#) zastupnice u Europskom Parlamentu, Ulrike Lunacek, kojom podržava Split Pride.

11.svibnja 2011. održana je tribina 'Ništa kontra Splitskog Pride-a' u Europskom domu u Splitu. Gosti tribine bili su Boris Dežulović, Nikola Visković, Blažena Radas, Antonija Primorac, Damir Pilić, Barbara Matejčić, Aleksandar Antić, Predrag Lucić i Inga Tomić Koludrović. Na početku tribine dojavljeno je da je postavljena bomba u prostoru u kojem se održavala tribina. Od prisutnih nitko nije otišao van te se tribina nastavila.

MEĐUNARODNA KONFERENCIJA 'PRAVO NA ZAŠTITU OBITELJSKOG ŽIVOTA ISTOSPOLNIH PAROVA'

10.lipnja 2011. održana je međunarodna konferencija pod nazivom 'Pravo na zaštitu obiteljskog života istospolnih parova' u Hotelu Park. Na konferenciji su govorili organizatori konferencije Mirjana Kučer, Edo Bulić, Sanja Juras te gosti Linda Freimane (ILGA Europe), Dragana Todorović (Zavod za rodnu ravnopravnost – Srbija), Tatjana Greif (ŠKUC LL – Slovenija), Lepa Mladenović (Labris – Srbija), Lazar Pavlović (Gej strejt alijanca – Srbija), Jovanka Todorović Savlović (Labris – Srbija) i Marta Drury iz SAD-a. Konferencija je bila usmjerena na izmjenjivanje iskustava u javnom zagovaranju za pravo na zaštitu obiteljskog života istospolnih parova u Hrvatskoj, Sloveniji, Srbiji, EU i u SAD-u.

POVORKA PONOSA

11.lipnja 2011 održan je prvi Split Pride. Povorka je krenula u 14:30 s Đardina, ulicom Kralja Tomislava, Marmontovom ulicom te Rivom gdje je predviđen dvosatni program s govorima i zabavnim nastupima. Na prvom Split Pride-u sudjelovalo je oko 300 osoba. Veći dio sudionika bili su stanovnici Splita i okolice dok je 50 aktivista iz regije došlo organiziranim prijevozom iz Zagreba. Sudionike je osiguravalo oko 700 policajaca dok je na Rivi bilo oko 10 000 anti gay prosvjednika. Anti gay prosvjednici su bez ikakvog uplitanja policije vikali 'ubij pedera', 'ubij Srbina' te su prema sudionicima Pride-a bacali kamenje, boce, topovske udare, suzavce, rajčice i druge predmete koje su uspjeli dohvatiti. Većina sudionika Pride dobila je barem jedan predmet u glavu ili tijelo dok je osam osoba ozbiljnije ozlijeđeno s tim da su dvojica odvedena vozilom hitne medicinske pomoći u bolnicu. Fotografije i video snimke

nasilja prema sudionicima Split Pride-a objavljeni su ne samo u nacionalnim medijima već i u svjetskim medijima.

Nakon nasilja nu Splitu uslijedila je velika potpora javnosti Split Pride-u i osuda nasilja prema LGBT osobama te je na Zagreb Pride-u koji se je održao tjedan dana poslije Split Pride-a, **18.lipnja 2011**, došlo oko 4 000 sudionika što je najviše sudionika na LGBT Pride-u u Zagrebu unazad deset godina od kada se je i počeo održavati. Sudionici Split Pride-a bili su na Zagreb Pride-u te su nosili obilježje preživjelih s prvog Split Pride-a. Na taj smo način pokazali da se nećemo dati ustrašiti već da ćemo i u 2012 godini organizirati Split Pride.

Nakon Split Pride-a nastavili smo raditi na ohrabrivanju LGBT zajednice u Splitu putem društvenih aktivnosti. Aktivisti Iskoraka, Kontre i Domina te volonteri Split Pride-a odlučili su od rujna 2011 godine organizirati dva puta mjesečno društvenu aktivnost za LGBT zajednicu u Splitu. Također smo napravili Facebook grupu u kojoj okupljamo LGBT osobe iz Splita i okolice koji žele sudjelovati u LGBT aktivnostima. Na Facebook grupi se dogovaraju aktivnosti te razmjenjuju informacije.

08.rujna 2011. održana je diskusija o uličnom aktivizmu (gerila akcijama) u klubu Ghetto. U Splitu su se nakon Split Pride, a vjerojatno kao odgovor na nasilje, pojavili grafiti koji ispravljaju značenje postojećim anti gay grafitima. **22.rujna 2011.** organizirali smo projekcija dokumentarnog filma 'The Universe of Keith Haring' u INFO ZONI. **10.listopada 2011.** organizirali smo premjeru dokumentarnog filma o Split Pride-u čiji je redatelj Tomislav Ladišić, student umjestničke akademije u Splitu a ujedno i volonter Split Pride-a. Projekcija je održana u Kinoteci Zlatna Vrata u samom centru Splita. Na projekciju je došlo 120 gledatelja. Mediji su popratili premijeru filma. Film je još nekoliko puta prikazan u Splitu s velikim interesom gledatelja. **24.listopada 2011.** prikazan je film 'Bi The Way' u INFO ZONI.

10.studenog 2011. organizirali smo radionicu crtanja na majice u prostoru udruge Domine. **23.studenog 2011.** održali smo projekciju dokumentarnog filma 'Outrage' u INFO ZONI.

Probuđena LGBT zajednica u Splitu organizirala je uličnu akciju **29.prosinca 2011.** pod nazivom 'Splitske vile' u kojoj su poklonili rainbow bor gradonačelniku Željku Kerumu te ga ostavili ispred gradskog poglavarstva u Splitu.

3.2. Međunarodni dan borbe protiv homofobije

Povodom **17.svibnja**, međunarodnog dana borbe protiv homofobije, održali smo akciju ispred Ministarstva pravosuđa. Povod za akciju bilo je odbijanje zahtjeva udrugama Iskorak i Kontra da sudjeluju kao umještači u postupku zbog diskriminacije na fakultetu u Varaždinu. Odluka suda da udruge nemaju interes pratiti sudski postupak i kontrolirati rad suda, pokazuje elementarno neznanje i pristranost suda te u potpunosti negira postojanje institucije umještača koju je ustanovio Zakon o suzbijanju diskriminacije i Zakon o parničnom postupku. Par mjeseci ranije na jednom drugom sudu, sutkinja je u postupku povodom udružne tužbe zbog diskriminacije vikala pola sata na svjedokinju koja je prijavila diskriminaciju i sprečavala ju da svjedoči čime je počinila viktimizaciju svjedoka, a predsjednik tog suda nije izuzeo sutkinju iz rada na tom konkretnom spisu. U sklopu akcije aktivisti su odjeveni u crne toge pročitali presudu hrvatskim sudovima.

3.3. Međunarodni dan borbe protiv transfobije

Povodom obilježavanja **20.studenog**, međunarodnog dana borbe protiv transfobije, aktivisti udruga Iskoraka i Kontre održali su akciju ispred Hrvatskog Sabora. Povod akciji bio je usvajanje pravilnikavezano za promjenu osobnih podataka u dokumentima za transrodne osobe. Navedeni pravilnik ne može i ne rješava probleme s kojima se transrodne osobe susreću vezano za promjenu podataka o imenu i spolu u dokumentima. Pravilnikom nisu riješeni problemi vezano za objavu zahtjeva za promjenom imena na oglasnoj ploči, kao ni problem vidljivosti promjene podataka u rodnom listu. Onaj dio problema kojim se bavi pravilnik - mogućnost promjene podataka u osobnim dokumentima (iako bi ona i dalje bila vidljiva u rodnom listu!) prije završene operacije promjene spola također nije jasno uređen, a procedura je besmislena i namjerno zakomplicirana, pa je pitanje hoće li ikada biti upotrebljen. Vlada RH je ovim pravilnikom htjela zamazati oči hrvatskoj javnosti.

Simboličnom akcijom bacanja ružičastih poveza s očiju željeli smo poručiti kako i dalje tražimo zakonske izmjene koje bi omogućile transrodnim osobama zaštitu prava na privatnost kroz usvajanje izmjena i dopuna Zakona o državnim maticama i Zakona o osobnom imenu koje imaju za cilj uvesti zaštitne mehanizme vezano za zaštitu privatnog života transrodnih osoba, a predložene su od strane SDP-a prošle godine u Hrvatskom saboru, te osiguranje dostupnosti zdravstvenih usluga za transrodne osobe po međunarodnim standardima medicinske struke.

3.4. Kampanja "Prijavi diskriminaciju!"

U sklopu projekta 'Zajedno za ravnopravnost LGBT osoba na radnom mjestu' osmišljena je kampanja 'Prijavi diskriminaciju'. Kampanja se je sastojala od promidžbenog materijala (kalendari, rokovnici i olovke), city light plakata u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu te rainbow tramvaja u Zagrebu.

4. ISTRAŽIVANJA

4.1. RDS istraživanje u MSM populaciji

U Zagrebu je između **rujna 2010.** i **veljače 2011.** godine provedeno istraživanje o spolno prenosivim infekcijama te protektivnim i rizičnim ponašanjima među muškarcima koji imaju spolne odnose s muškarcima (MSM).

Istraživanje je organizirao **Iskorak – centar za prava seksualnih i rodnih manjina** u suradnji s **Kolaborativnim centrom WHO-a za praćenje epidemije HIV-a**, Medicinskog fakulteta u Zagrebu i **Klinikom za infektivne bolesti «Dr. Fran Mihaljević»**, uz financijsku podršku **Veleposlanstva Kraljevine Nizozemske** u Zagrebu i **Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa**.

Istraživanje je provedeno metodom RDS (respondent-driven sampling) – uzorak upravljan ispitanicima – koji se temelji na odabiru početnih ispitanika koji putem kupona uključuju druge osobe u istraživanje. Podaci koji se dobiju tom metodom analiziraju se kroz matematički model koji rezultira podacima koji se mogu smatrati reprezentativnim za populaciju. Postoci navedeni u nastavku se ne odnose na uzorak nego na procjene za populaciju spolno aktivnih muškarce koji su imali bar jedan analni odnos s muškarcem i žive, rade ili studiraju u Zagrebu.

Ispitanici su tijekom istraživanja dali informirani pristanak, ispunili upitnik, pruženo im je savjetovanje, dali su biološke uzorke krvi koji su testirani na HIV, sifilis, genitalni herpes, hepatitise A, B i C, te uzorke urina, rektalni i oralni bris koji su testirani na gonoreju i klamidiju. Dobili su kupone s kojim su mogli uključiti svoje poznanike te su nakon dva tjedna mogli doći po rezultate i savjetovanje o liječenju. Za svaku osobu koju su uključili istraživanje, ispitanici su primili novčanu nagradu.

Tijekom 19 tjedana istraživanja uključilo se 402 ispitanika te je ukupno podijeljeno 1.206 kupona za uključivanje. Preko 95% ispitanika je došlo po nalaze, u odnosu na 78% ispitanika 2006. godine.

PODACI O PONAŠANJU

64% muškaraca je imalo slučajnog partnera u zadnjih 12 mjeseci (muškarca s kojim nisu u vezi), a pri zadnjem odnosu sa slučajnim partnerom 82% je koristilo kondom. Svaki drugi muškarac imao je dvojicu ili manje seksualnih partnera s kojim je imao analni odnos u zadnjih 12 mjeseci, a u prosjeku su muškarci imali 5 takvih partnera.

68% muškaraca se testiralo na HIV bar jedanput u životu. U odnosu na 2006. godinu je došlo do značajnog porasta od 18%. U zadnjih 12 mjeseci testiralo se 33% muškaraca, a glavni razlog zbog kojeg se ne testiraju je uvjerenje da nisu u riziku 58%, 16% ne želi se testirati, a 10% se boji saznanja da je nalaz pozitivan.

38.2% muškaraca je u trenutku istraživanja bilo u vezi s muškarcem. Kondom pri posljednjem analnom odnosu u vezi koristilo je 45% muškaraca. Ukupno 81% muškaraca definira svoju vezu monogamnom, a 19% otvorenom. Od onih koji su imali analni odnos bez kondoma, 82% ih je razgovaralo s partnerom o HIV statusu prije nego što su imali seks bez kondoma, dok 18% nije razgovaralo o tome. Njih 70% zna HIV status svog trenutnog ili zadnjeg stalnog partnera. U usporedbi s istraživanjem iz 2006. došlo je do značajnog porasta kada je 53% znalo HIV status partnera.

Veze u prosjeku traju 26 mjeseci. Svaka druga veza traje 14 mjeseci ili kraće. Otvorene veze traju gotovo 5 puta duže od monogamnih.

SPOLNO PRENOSIVE INFEKCIJE

Ukupno 2.8% muškaraca ima HIV infekciju. 2006. godine taj podatak je bio 4.5%. Zbog preklapanja intervala pouzdanosti istraživači smatraju da nije došlo do značajne promjene u učestalosti HIV-a među MSM-om. Također zbog velikog udjela mlađih muškaraca, te činjenice da je 82% novootkrivenih HIV slučajeva u 2010. godini u Hrvatskoj bilo MSM, pretpostavka je da učestalost HIV infekcije veća.

Genitalni herpes ima 5.9% muškaraca. Antitijela na Hepatitis A ima njih 20.4%, a na Hepatitis B 44%. Trenutno Hepatitis B infekciju ima 6.9% ispitanika, a hepatitis C ima njih 0.6%. U odnosu na 2006. godinu došlo je do značajnog porasta kod antitijela na Hepatitis A i B, što je posljedica češćeg cijepljenja, a došlo je do blagog pada kod ostalih virusnih infekcija.

Klamidiju u rektumu i/ili mokraćnom kanalu ima 7.2% muškaraca, dok gonoreju ima njih 2.7%. U odnosu na istraživanje 2006. godine došlo je do smanjena učestalosti klamidije i gonoreje što se djelomično objašnjava preciznijim testovima. Antitijela na Sifilis ima 7.6% muškaraca što govori da su u trenutku istraživanja muškarci imali sifilis ili su ga preboljeli.

ZAKLJUČCI

Podaci pokazuju da je HIV infekcija među MSM-om u Zagrebu stabilna, postoji blagi pad spolno prenosivih infekcija, te se povećava stopa protektivnih ponašanja i testiranja u odnosu na 2006. godinu.

Postavlja se pitanje kako potaknuti na veću razinu testiranja. Istraživanje pokazuje da se 33% testiralo na HIV u zadnjih 12 mjeseci, za usporedbu, u Londonu se testiralo 51%, u SAD-u 61%, a u Sloveniji 38%. U Hrvatskoj većina (58%) novootkrivenih HIV slučajeva kod MSM-a su kasno otkriveni slučajevi (od eng., „late presenters“, op.a.) kod kojih je HIV bolest već uznapredovala. Preporuka za spolno aktivne MSM je testirati se bar jedanput godišnje.

Glavna motivacija za uključivanje u istraživanje je bilo testiranje na spolno prenosive bolesti te je došlo do velikog odaziva na podizanje nalaza što govori da postoji svijest

o spolno prenosivim bolestima. Također, veliki odaziv opravdan je i time što je u Hrvatskoj teško obaviti takve preglede istovremeno u jednoj zdravstvenoj ustanovi.

U istraživanje su se odazvali mlađi ispitanici (polovica je imalo 28 godina ili manje), više obrazovani, i oni koji više paze o svom zdravlju, što otvara izazove kako doprijeti više do starije MSM populacije, onih koji su nižeg obrazovanja i slabijih primanja te sklonijih rizičnijem ponašanju.

5. EDUKACIJA

5.1. Projekt "Zajedno za ravnopravnost LGBT osoba na radnom mjestu"

Lezbijska grupa Kontra je u partnerstvu sa Savezom samostalnih sindikata Hrvatske te u suradnji s udrugom ŠKUC LL iz Slovenije te Centrom za prava seksualnih i rodnih manjina ISKORAK provela projekt 'Zajedno za ravnopravnost LGBT osoba na radnom mjestu'. Projekt je financirala Europska komisija.

Ciljevi projekta su informirati LGBT osobe na tržištu rada te ih ohrabriti za povezanost s sindikatom, ojačati kapacitete sindikata da se bore protiv diskriminacije na temelju spolne orijentacije ili rodnog identiteta te započeti suradnju s poslodavcima i lokalnom upravom. U sklopu projekta tiskane su sljedeće publikacije: 'Vodič o radnim pravima za LGBT osobe', 'Nevidljivi radnici' te 'Izveštaj o stanju ljudskih prava LGBT osoba na radnom mjestu'. U sklopu projekta održano je 6 radionica za sindikalne povjerenike u Zagrebu, Bjelovaru, Osijeku, Puli, Zadru i Rijeci te je tim putem ukupno educirano 130 sindikalnih povjerenika.

RADIONICA U RIJECI, 09.06.2011.

Mi se kao sindikalisti borimo protiv diskriminacije, jer promicanje ravnopravnosti koristi čitavom društvu. S druge strane, LGBT radnici moraju čuti da su dobrodošli u članstvo i da su sindikati organizacije koje će ih štiti. Organizirali smo seminar jer sindikalni povjerenici moraju znati prepoznati i diskriminaciju ugrožene radnike i prevenirati problem ili ga rješavati, rekla je teritorijalna povjerenica SSSH za Primorsko-goransku županiju Jadranka Tomašić.

RADIONICA U ZAGREBU, 15.06.2011.

Uvodno se obraćajući polaznicima seminara za sindikaliste o diskriminaciji na radnom mjestu s područja Grada Zagreba i Zagrebačke županije, što se održava u sklopu projekta Europske Unije „Zajedno za ravnopravnost LGBT osoba na radnom mjestu“, čiji je nositelj nevladina organizacija Kontra, a SSSH partnerska organizacija, predsjednik SSSH Mladen Novosel pozvao je sve radnike u najranjivijim skupinama na tržištu rada da se učlane u sindikat, jer jedino zajedno možemo štiti ljudska radna prava.

RADIONICA U BJELOVARU, 30.09.2011.

Zlatko Tušak, teritorijalni povjerenik SSSH naglasio je kako je svako radno mjesto strateško polazište za oslobađanje društva od diskriminacije, te da već i iz toga proizlazi obveza sindikata da na svoje dnevne aktivnosti stave diskriminaciju. Upozorio je i da je u nedavnoj anketi tek oko 17 posto LGBT radnika odgovorilo da su članovi sindikata, te ih je pozvao da se učlane u sindikate udružene u SSSH, jer

ta organizacije očito pokazuje osjetljivost za njihove probleme, naglasivši da u svakoj zemlji te kategorije stanovnika ima od 10 -15 posto, ali su nevidljivi.

RADIONICA U PULI, 14.10.2011.

Slobodan Kapor naglasio je kako SSSH poziva sve ugrožene skupine na učlanjenje u sindikate u toj središnjici, kako bi mogli biti adekvatno zaštićeni od diskriminacije na radu, upozorivši da takav prvi susret sindikalista sa seksualnom i rodnom diskriminacijom pokazuje potrebu za pružanjem posebne pažnje tom obliku diskriminacije, koji u još uvijek patrijarhalnom društvu predstavlja tabu-temu.

Na seminaru u Puli sudjelovala je i zamjenica gradonačelnika Pule Vera Radolović koja je istaknula kako je Pula multikulturan grad, javno deklariran i otvoren prema različitosti te je naglasila potrebu većeg educiranja javnosti u cilju postizanja ravnopravnosti.

RADIONICA U ZADRU, 02.11.2011.

Predstavljanju projekta i seminaru za sindikalne povjerenike podršku su dali zadarski dogradonačelnik Dražen Gregurević i pročelnica županijskog upravnog odjela za samoupravu i upravu Milena Ikić, koja je naglasila da je Zadarska županija, unatoč mentalitetu, predrasudama i vrijednostima koje su usađene u ljude, otvorena za raspravu i obranu bilo kojeg ljudskog prava.

To je jedna delikatna tema koja je godinama bila tabu, a o kojoj smo odlučili progovoriti. Nadalje, još uvijek živimo u zemlji predrasuda gdje ljudi za nekoga tko je gay misle da je bolestan i s njim ne žele dijeliti radni prostor. Svakodnevno nam se javljaju žrtve koje su proživjele slične situacije, no najčešće one žele ostati anonimne zbog straha da ne izgube radno mjesto naglasio je Vedran Uranija, teritorijalni povjerenik SSSH u Zadru.

MEĐUNARODNA KONFERENCIJA U ZAGREBU

U Zagrebu je **14.11.2011.** pod pokroviteljstvom ETUC (Europske konfederacije sindikata) održana Regionalna konferencija za Jugo-istočnu Europu pod nazivom 'Zajedno za LGBT ravnopravnost na radnom mjestu'.

Na konferenciji su sudjelovale/i: Mladen Novosel, predsjednik Saveza samostalnih sindikata Hrvatske (SSSH); Adam Rogalewski, izaslanik ETUC/Europske konfederacije sindikata (Velika Britanija); Sanja Juras, izaslanica ILGA-Europe i koordinatorica u Lezbijskoj grupi Kontra; Erol Akdag, ataše za ljudska prava Delegacije EU u RH; Božica Žilić, predsjednica Ženske sekcije SSSH; Edo Bulić, koordinator ISKORAK-a; Tatjana Greif, koordinatorica ŠKUCLL (Slovenija); Dobrila Iličić, UGS Nezavisnost, Sekcija žena (Srbija); Milan Đurić, Gayten-LGBT (Srbija); Jasna A. Petrović, koordinatorica Projekta ZAJEDNO za edukaciju; Slobodan Kapor (SSSH – Pula); Jadranka Tomašić (SSSH – Rijeka); Milivoj Jurišić (Hrvatska gospodarska komora/Zajednica za društveno odgovorno poslovanje).

5.2. Okrugli stol "Zaštita LGBT osoba u pravnoj praksi"

28.prosinca 2011. udruge Iskorak i Kontra u suradnji s Pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova organizirali su okrugli stol pod nazivom **'Zaštita LGBT osoba u pravnoj praksi – zakonska jamstva i sudska praksa u primjeni'** u Hotelu Internacional u Zagrebu.

Skup je okupio stručnjake/inje akademske zajednice, predstavnike/ice državnog odvjetništva, policije, Policijske akademije, Hrvatskog novinarskog društva, sutkinje Županijskog i Visokog prekršajnog suda, predstavnike/ice Ureda pučkog pravobranitelja te organizacija civilnoga društva.

Zaključna razmatranja ukazuju na potrebu daljnje edukacije policijskih službenika/ica i sudaca/sutkinja, a vezano uz zločine iz mržnje i diskriminaciju, potrebu stvaranja i ujednačavanja sudske prakse vezano uz zločine iz mržnje i diskriminaciju, održavanje okruglih stolova i seminara na ovu tematiku u suradnji s organizacijama civilnog društva radi poboljšanja postojeće suradnje i radi osvještavanja i senzibiliziranja javnosti o toj problematici.

6. PRAĆENJE KVALITETE RADA

Udruga Iskorak treću godinu za redom primjenjuje SOKNO sustav praćenja kvalitete poslovanja udruge. SOKNO se zasniva na PQASSO-u (Practical Quality Assurance System for Small Organisations), sustavu osiguranja kvalitete britanske udruge Charities Evaluation Services (CES), najčešće korištenom sustavu osiguranja kvalitete u neprofitnom sektoru u Velikoj Britaniji. Iskorak ispunjava prvu razinu osiguranja kvaliteta na svim područjima definiranim SOKNO sustavom, dok na većini zadovoljava drugu razinu te na pojedinim područjima i treću razinu.

7. VOLONTERI

Tijekom godine na projekte udruge prijavilo se ukupno 45 volontera dok na postojećim projektima i programima već radi ukupno 7 volontera sa višegodišnjim angažmanom u Iskoraku što čini ukupno bazu od 52 volontera odnosno volonterki. Većina volontera/ki je raspoređena na projekte savjetovanja i podrške, online medija i Split Pride-a. Ažurno vodimo evidenciju volontera kao i njihovog angažmana, a voditelji pojedinih projekata su odgovorni za komunikaciju i angažiranje unutar projekata i/ili udruge.

U volonterski angažman ubrajamo i doprinos stručnih suradnika na projektima istraživanja te na programu savjetovanja i podrške. Na provedbi RDS istraživanja sudjelovao je tim od ukupno 9 stručnih osoba / volontera iz Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo te Škole narodnog zdravlja "Andrija Štampar".

8. PUBLIKACIJE

Sve publikacije možete preuzeti u digitalnom obliku na našoj web stranici.

8.1. Vodič o radnim pravima za lgbt osobe

Ovaj je vodič prvenstveno namijenjen krajnjim korisnicima, osobama koje trpe ili su pretrpjele diskriminaciju temeljenu na spolnoj orijentaciji ili rodnom identitetu, kako bi se upoznale s mogućnostima koje su im na raspolaganju radi zaštite njihovih prava. Priručnik donosi odgovore na 44 najčešća pitanja LGBT osoba te popis antidiskriminacijskih zakona.

8.2. Nevidljivi radnici

Nevidljivi radnici je naziv priručnika za sindikaliste u kojem se obrađuje tema o zaštiti LGBT osoba na radnom mjestu. Priručnik je dio projekta 'Zajedno za ravnopravnost LGBT osoba na radnom mjestu'. Ovaj priručnik ima cilj ohrabriti i informirati sindikaliste da glasno kažu NE diskriminaciji LGBT osoba na radnom mjestu.

8.3. Izvještaj o stanju ljudskih prava LGBT osoba na radnom mjestu

Izvještaj donosi pregled nacionalnog zakonskog okvira zaštite od diskriminacije kroz Ustav RH, Zakon o suzbijanju diskriminacije, Zakon o radu te Kazneni zakon. Obrađena je i tema zaštite od diskriminacije temeljene na seksualnoj orijentaciji u europskom javnom pravu i praksi kroz Amsterdamski ugovor, Direktivu Vijeća 2000/78/EZ, Povelju o temeljnim pravima EU, Europskoj konvenciji o ljudskim pravima i Protokol 12 te praksu Europskog suda za ljudska prava. Također daje pregled konkretnih slučajeva diskriminacije ali i pozitivnih primjera antidiskriminacijske politike u tvrtkama.

8.4. Izvještaj o stanju ljudskih prava seksualnih i rodni manjina

Pravni tim Iskoraka i Kontre na početku su 2011. godine napravili pregled pravnih promjena vezano za poštivanje ljudskih prava LGBT osoba u RH za prošlu godinu. Izvještaj donosi obuhvatan pregled pravnih promjena u zakonodavstvu, suradnji s državnim institucijama i tijelima, promjene u obrazovanju, medijima uključujući i homofobične istupe javnih osoba, slučajeve nasilja i diskriminacije, dio o prevenciji HIV-a u MSM populaciji, pregled javnih manifestacija, pregled međunarodnih dokumenata o zaštiti LGBT osoba te buduće aktivnosti Pravnog tima Iskoraka i Kontre kao i zahtjeve prema državnim institucijama.

8.5. Postupanje u slučajevima zločina iz mržnje nad LGBT osobama

Brošura za policijske službenike donosi pregled kaznenih djela koja se najčešće događaju na štetu LGBT osoba prema podacima nevladinih organizacija, te njihove specifičnosti. Cilj nam je također upozoriti na pojedinosti kojima je potrebno posvetiti pozornost prilikom istrage kod pojedinih kaznenih djela. Uz pojedina kaznena djela naveli smo i primjere iz prakse radi boljeg razumijevanja. U brošuri smo obradili i karakteristike žrtava zločina iz mržnje motiviranih seksualnom orijentacijom ili rodnim identitetom te smo preporuke za policijske službenike.

9. FINANCIJE

U 2011. godini Iskorak je ostvario ukupno 361.398,00 kn prihoda te je ostvario 520.648,00 rashoda. Strukturu rashoda čine rashodi za radnike 129.288,00 kn, materijalni rashodi 310.015,00 kn, rashodi amortizacije 13.731,00 kn te financijski rashodi u iznosu od 9.343,00 kn. Strukturu materijalnih rashoda čine: naknade troškova radnicima 110.314,00 kn, naknade volonterima 998,00 kn, rashodi za usluge 289.170,00 kn, rashodi za materijal i energiju 11.500,00 kn te ostali nespomenuti materijalni rashodi 6.361,00 kn. Cjeloviti financijski izvještaj koji uključuje Prihode i Rashode te Bilancu je dostupan na upit.

10. OSTALO

10.1. Godišnja konferencija ILGA EUROPE 2013. godine u zagrebu

Na godišnjoj konferenciji ILGA Europe koja se je održavala od 27. do 30. listopada 2011 u Torinu, Zagreb je izabran kao grad domaćin za godišnju konferenciju ILGA Europe u 2013. godini. Organizatori godišnje konferencije ILGA Europe u Zagrebu 2013. godine bit će udruge Iskorak - Centar za prava seksualnih i rodnih manjina te Lezbijska grupa Kontra.

11. POPIS LINKOVA

<http://www.rtl.hr/video-gay-pride-u-splitu-11-lipnja-clanak24724>

<http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/126618/Default.aspx>

<http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/106186/Split-Pride-odrzat-ce-se-11-lipnja.html>

<http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/132301/Default.aspx>

<http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/133737/Default.aspx>

<http://www.slobodnadalmacija.hr/Split/tabid/72/articleType/ArticleView/articleId/135585/Default.aspx>

<http://www.dalmacijanews.com/Magazin/View/tabid/75/ID/53622/Gay-ljubav-u-Splitu-FOTO.aspx>

<http://slobodnadalmacija.hr/Crna-kronika/tabid/70/articleType/ArticleView/articleId/137581/Default.aspx>

<http://www.dalmacijanews.com/Hrvatska/View/tabid/77/ID/55792/Tribina-povodom-Gay-Pride-a-u-Splitu-Treba-angazirati-i-Torcidu.aspx>

<http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/127313/Split-voli-dispet-treba-biti-hrabar.html>

<http://danas.net.hr/hrvatska/page/2011/06/11/0310006.html?pos=n0>

<http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/140694/Default.aspx>

<http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/140799/Default.aspx>

<http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/141181/Default.aspx>

<http://www.slobodnadalmacija.hr/Spektar/tabid/94/articleType/ArticleView/articleId/141013/Default.aspx>

<http://www.tportal.hr/kultura/kulturmix/153433/Prikazan-film-o-prvom-splitskom-Gay-prideu.html>

<http://www.slobodnadalmacija.hr/Kultura/tabid/81/articleType/ArticleView/articleId/152113/Default.aspx>

<http://www.dalmacijanews.com/Hrvatska/View/tabid/77/ID/75407/Nocna-akcija-Kerumu-bozicno-drvice-u-duginim-bojama-i-oprost-za-Split-Pride-FOTO.aspx>

<http://www.index.hr/xmag/clanak/splitske-vile-kerumu-poklonile-gay-bozicno-drvce/590019.aspx>

<http://slobodnadalmacija.hr/Split/tabid/72/articleType/ArticleView/articleId/159209/Default.aspx>

<http://queer.hr/5679/iskorak-i-kontra-procitali-presudu-hrvatskim-sudovima/>

<http://www.crol.hr/portal/aktivizam-politika/dogaaji/4050-iskorak-i-kontra-presudili-homofobiji-hrvatskih-sudova.html>

<http://www.nacional.hr/clanak/108282/borba-protiv-predrasuda-hrvatski-sudovi-su-homofobicni>

http://www.civilnodrustvo.hr/index.php?id=127&tx_ttnews%5Btt_news%5D=715&cHash=306e8cfd8b70993ea9f5a85383fac46d

<http://www.h-alter.org/vijesti/ljudska-prava/borba-protiv-transfobije>

<http://m.vecernji.hr/regije/protiv-diskriminacije-radnom-mjestu-clanak-298542>

http://www.zamirzine.net/spip.php?page=print&id_article=10748

<http://dalje.com/hr-hrvatska/eu-placa-projekt-zajedno-za-ravnopravnost-lgbt-osoba-na-radnom-mjestu/363447>

http://www.sssh.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=2930

http://www.sssh.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=3117

http://www.pula.hr/index.php?id=199&tx_ttnews%5Btt_news%5D=2088&cHash=9627a8725b

<http://www.glasistre.hr/print/343605>

http://212.92.192.174/novisite/index.php?id=199&L=umhqmrpgiuid&tx_ttnews%5Btt_news%5D=2088&cHash=4dc50f0188

<http://www.ezadar.hr/clanak/lgbt-osobe-u-hrvatskoj-na-papiru-jesu-zasticene-ali-u-praksi-su-daleko-od-toga>

<http://www.057info.hr/vijesti/2011-11-02/politicka-podrska-predstavnicima-lgbt-udruga>

<http://www.ezadar.hr/clanak/zadrani-na-edukaciji-o-diskriminaciji-na-radnom-mjestu>

<http://www.voxportal.hr/vijest/seminar-o-diskriminaciji-na-radnom-mjestu/17546.html>

<http://www.voxportal.hr/vijest/uranija-spolna-diskriminacija-je-jos-uvijek-tabu-tema/17801.html>

http://www.hrt.hr/index.php?id=48&tx_ttnews%5Btt_news%5D=136706&cHash=1e9b34eae7

<http://www.vecernji.hr/regije/zadar-10-prijava-diskriminaciji-radnome-mjestu-lgbt-osoba-clanak-342229>

<http://www.vecernji.hr/komentar/342229/>

<http://www.zadarskilist.hr/clanci/03112011/u-hrvatskoj-nemoguce-da-homoseksualac-bude-premijer>

<http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/159474/Sindikalisti-u-Zadru-otisli-s-radionice-o-LGBT-osobama.html>

http://www.sssh.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=3206

http://www.zagrebancija.com/hr-aktualnosti/lgbt-osobe-se-diskriminira-na-radnom-mjestu_314591

<http://vecernjak.net/hr/vijesti/regija/item/399-crna-statistika-mr%C5%BEnje-zbog-splitskog-pridea.html>

<http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/167434/Crna-statistika-zlocina-iz-mrznje-zbog-splitskog-Pridea.html>

<http://www.vjesnik.com/Article.aspx?ID=7E6E1796-0775-4A39-9662-4DE959F120BD>

http://www.zagrebancija.com/hr-scena/zagreb-ce-biti-domacin-ilga-europe-u-2013-godini_314372

<http://www.glasistre.hr/hrvatska/vijest/344223>

<http://splitpride.tumblr.com/archive>